

Király József (1930–2013) belsőépítész (és pályatársai hagyatéka)

Vadas József A Székkirály című könyve kapcsán

Király József: Lila karosszék. Kivitelező: Kosaras György / József Király: Lilac armchair.

Manufacturer:

György Kosaras

[2013] *aramantfa, bőrpárna, magasság: 70 cm (Király József hagyatéka) / aramantb wood, leather cushion, height: 70 cm (József Király's inheritance)*

■ Az utóbbi néhány évben, a belsőépítész-szakmában elismert alkotók életművét bemutató – és sajnos – le is záró könyvek sora örvendeztette meg a hazai tárgykultúra iránt még érdeklődőket. Tárgyuk: egy lassan már csak képeken bemutatható szakma nagy nemzedéke, és alkotásaik. Ők a háború után újonnan és újjáépített magyar közösségi épületek tereinek megálmodói, a mindenkori „szalagátvágók” mögött szerényen meghúzódó, nemzeti tárgykultúrát teremtő

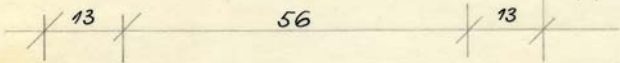
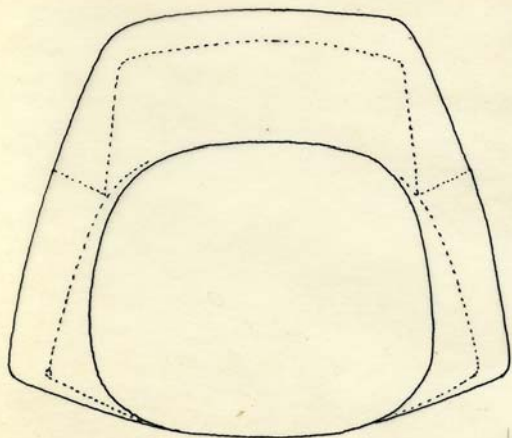
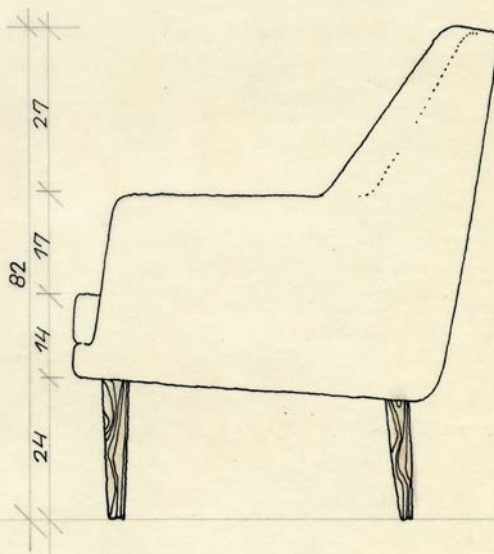
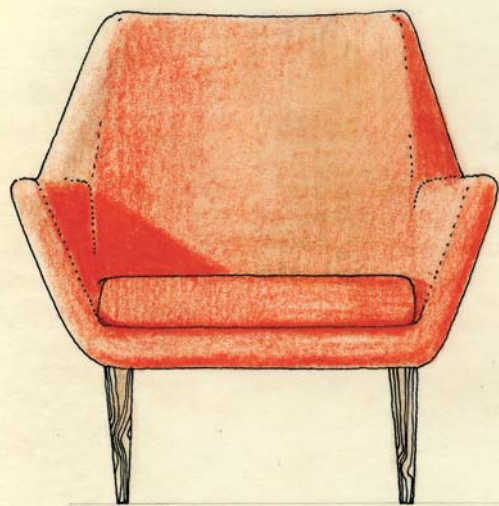
„egész emberek”. A könyvek egy része inkább szerény mementónak, kármentésnek tűnik az életművek árnyékában, köszönhetően a – vizuális-tárgyi műfajok esetében – szerény támogatásnak, amelyet néha önerőnek és „közösségi” munkában végzett szerkesztésnek is pótolnia kellett.

Az ismertséggel összefüggő elismertség a nemzeti tárgykultúrát – manapság és tőlünk nyugatabbra, kiemelten az olaszoknál, spanyoloknál és skandinávoknál – a bruttó nemzeti jövedelem éltető és teremtő faktorává avatta. Lévéen nonverbális műfaj, eredményei nem hasonlíthatók a színház, a film, netán a politológia (?) művészetének tömegeket közvetlenül megszólító, tehát gyors ráhatásaihoz. Hosszú távon azonban a „látók és nem csak nézők” szemében az élő, esztétikus és karakteres környezetkultúra egy nemzetet végzetesen rangsorol, befolyásolva az adott ország elismertségét is. Gondoljuk csak meg, ha a jövő-menő, majd döntő tulajdonosok ellenében sikerült volna megvédeni és karbantartani a közelmúlt kiemelkedő belsőépítészeti alkotásait a hozzájuk tartozó tárgykultúrával, itt lehetne a pesti romkocsmák mellett a jelenleg éppen „menő retró” trend egyik európai fókuszsa. (Pedig ezek humán értékét már idejében, 1992-ben érzékeltette Bodor Ferenc *Pesti presszók* című beavatató könyve.) Nem kétséges, egykor így keletkezhetek a máig vonzó angol pubok. Mindössze értő szem, szeretet és sok idő kellett hozzájuk, miként a gyepezhez is.

Talán ezek eltűnté fájhatott leginkább a mostanság elköszönő nagy generációnak, hiszen – manapság talán már érthetetlen módon – magukat is beleépítették ezekben a terekbe. Ha meg kívánjuk őket érteni, akkor szakmai indulásukig, az 1940-es évek második és az 1950-es évek első feléig kell visszanyúlnunk, a szárnyra bocsátó alma materig, a kivételes tanárig és mesterig, Kaesz Gyuláig. Tőle kapták a szakmai tu-

Fotó: Áment Cellért

RÓMAI MAGYAR

AKADÉMIA

M 1:10

Király József:
Fotel a Római Magyar
Akadémiára (terv) /
József Király: Armchair
for the Hungarian
Academy in Rome
(design)

[1959] papír, tus,
 színes ceruza (Király
 József hagyatéka) /
 paper, Indian ink,
 colour pencil (József
 Király's inheritance)
 [29,5x21 cm]

→
Király József: Virágtartó asztalka (terv) / József Király: Flower holding table (design)

[1957] *papír, tus, ceruza (Király József hagyatéka) / paper, Indian ink, pencil (József Király's inheritance)*
[29,5x21 cm]

dásuk mellé hitüket a kitartó munkában, európai és egyben magyar mértéket az ízlésben, szellemi orientációban máig korszerű gondolatokat és nem utolsósorban emberszeretettől is megnyerő példát.

Erre emlékeztetett Vadas József könyvének „hőse”, Király József belsőépítész-formatervező is, a 2000. évi életmű-kiállításának meghívóján szereplő hitvallása is, miszerint: „Az emberi jószághoz, szelídséghez több erő kell, mint a kérlelhetetlen erőszakossághoz...”

Kaesz Gyula, az egykori Tanár úr, a „kis öreg”, kivételes féltő pedagógusi szeretetére és éleslátására utal tanítványainak írt levelében az a növényeket ábrázoló, ismert karikatúra is, amelyen Királyt a tanítványok sorában karddal a kezében és darutollas süveggel ábrázolja. A figura alatt lévő néhány szó is találó figyelemztetés a bekövetkező életpálya embert és tehetséget próbáló állomásaira, váltásaira. A pálya útjelző kövei, az utóbb ismerté vált kemény hangú és a lényegre törő felmondólevelek, tanúsítják az igazában megbántott (székely) ember kemény és „intranszigiens” kitartását és harcos ellenállását. Az előbbieket – tanúsíthatom – mindmáig hiányoznak a szakmában, mi több, ebben a régióban is. Király szellemi örökségének látszólag „puhábbik”, tehát erőt kívánó részét, az empatikusan tanító szeretetet méltányolva, a ma már kortárs tanítványok pedig „fejedelmi” módon köszöntötték, mindmáig „a székkirályként” emlegetve őt. Egyetemi előadásainak színvonalát és légkörét jól érzékeltetik rajzos és hangulatos óravázslatai – az egyetemi jegyzetek faksimile formában, a könyv végi függelékben.

Ismert, hogy a koncentrikus hullámmozgások amplitúdója a központjukban a legnagyobb. Origóként kijelölve Kaesz Gyula személyét, és megengedve, hogy a pedagógus empatikus szeretet-energiájáról beszélünk, megállapítható, hogy az eltelt idő dacára és a természeti jelenségeknek ellentmondva, Király tanár úr esetében az energiaszint nem csökkent. Szólgáljon ez tanulságként, netán példaként is a mai oktatók számára, mert tapasztalható, hogy a hullámok kisimulóban vannak, és szeretetből nagy a hiány.

A már idős Kaesz-tanítványok gyakran idézték, közvetítették az utókornak a mester bölcs intelmét: „Dolgozzanak, dolgozzanak sokat, lesz közte majd jó

Repró: Áment Gellért

is.” Manapság a gyors sikerekben, az első ötletek mindenhatóságában és a renderingek délibábjában hívők számára talán anakronisztikusnak is tűnhet a harmonia keresésére, a sok munkára és szerénységre intő mondat. A mai recept: gyors, megemésztetlen alkotói találgatás a feladattal, „ütős” látványterv a felszínes vevőnek – az egykori „öröm-műhelymunka” helyett.

Király munkaszeretetéről és a munka iránti alázatáról műhelyrajzainak megmunkáltsága, faktúrája tanúszkodnak, amelyek néha már-már az alkotás érzéki örömét is sugározzák. Találóan fogalmaz a szerző Királyt jellemezve: „törekedett arra, hogy legyen munkahelye” (akár napi nyolcórás jelenléttel járó állása). Pályatársainak többsége ódkodott a tervezőirodai munkától (hát még a gyáraktól, tenném hozzá), „a képzőművész kényelmesebb és jövedelmezőbb, független létformáját választották”. A fásasztóan kemény, fordulóokban gazdag szakmai pálya utolsó, nyugdíj előtti, napi jelenléttel járó munkahelyén, Finta József építész műtermében, búcsúsásakor Király a munkával töltött „tíz év örömet-vidámságot” köszönte meg. Az állandó munkálkodás öröme azonban úgy vélem, hogy „ennek az ügyvezetett nehéz, határozott elképzelésekkel rendelkező és ugyanakkor kompromisszu-

mokra képtelen embernek” (legyen az akár kicsi, mart, esztergált, faragott tárgyak készítése, melyek összeállítva, falplasztikaként már monumentálisba váltók) élete visszatérő, nehéz szakaszaiban több volt, mint valami urbánus „szellemi higiénias karbantartás”. Mindezek, mint egyenértékű lelki fogódzók, az otthon megszokott, genetikailag kódolt – amúgy a székelységre általában annyira jellemző – létfenntartó életprogramnak is köszönhető, miként Király nyakassága, kitartása, a munka minden műfajához való ragaszkodása, a többre (a teljesre) való törekvése, az anyagok (a fa) megértése, leleményessége, kezűgyessége és nem utolsósorban a szókimondó fordulatosságratódora.

A tervező és ezermester fogalmak inkább elméleti, illetve gyakorlati orientációkra utalnak. Király szemléjében mindkettő szerencsésen egyesült, köszön-

hetően az otthon töltött fiatal évek szó szerint „ezermester” iparos környezetének (miként az „alapgépek korában”, a bútorigipari rekonstrukcióig több pályatársa esetében is). A főiskolai képzés eredményeként a „rajzos legényből” kinő a tárgytervező – a Kaesz által már 1949-ben megjövendőlt, „industrial designer”, vagyis ipari formatervezővé vált, akinek „a nagyiparral kell szövetkeznie”.

Dacára az európai tanítómester korai meglátásának a kettős beszéd (olvassd illusztrációjaként Király felmondását a Szék- és Kárpitosipari Vállalatnál) és mennyiségi szemlélet negyven éve alatt ez a „szövetesség” természetes úton nem valósulhatott meg. Bár a szövetkezést, néha áldozva is rá, szavakban és írásban állandóan stimulálták a felek, ám az utóbbi 24 év elmúltával sem hisznek benne.

Király mint ipari formatervező sokoldalúságát, elméleti felkészültségét, sokrétű tehetségét és kitartását igazolja, hogy két, különböző „nagyipari” vállalatnál – alkalmazottként, gyökeresen eltérő technológiákra és anyagokra tervezett korszerű, elemes bútorcsaládjá, a *Tér* és a *Garzon* egy év különbséggel, 1974-ben és 1975-ben debütáltak a piacon. Közismerté vált próbálkozásai az iparban és azok mindkét fél számára előnytelen befejezése mindmáig egyik gyökere az ipar és a tervezők kölcsönös „terméktelen” bizalmatlanságának. Sajnos az esetek több szempontú tárgyilagos elemzése (a termékanalízis) elmaradt. Így nem derülhetett fény egy időközben a tervező és a nagyipar „szövetességében” helyét követelő új, számtalan elemű autonóm tényezőre, a piacra. Ezt az egykor „osztályidegen” fogalmat Király tanulmányai idején még a mindenható elosztás helyettesítette, de már a hetvenes években az export és vele a biztos bérmunka kettőse betört a népgazdaságba és a bútorgyártásba, meghatározva a *Tér* sorsát is. Megjegyzendő azonban, hogy a korszerű technológiákra, gépekre és piacokra vonatkozó konkrét és friss ismeretek még ma is csak „ezoterikus” arányokban és esetlegesen gyarapítják a tananyagokat. A könyv 93. oldala idézi Király egy 2011-es „Üzenetét a jövőnek” és a jelenleg tanítóknak szánva: „*A komplex oktatást, a készségfejlesztés tananyagát tízévesnyi jövőbe látással kell megjövendőlni és oktatni.*” Mielőtt bárki a fejéhez kapna, ő a tervezői életpálya „cse-

Király József: Thonet-rekonstrukció (prototípus). Kivitelező: Szék- és Kárpitosipari Vállalat / József Király: Thonet-reconstruction (prototype).

Manufacturer: Chair Manufacturing and Upholsterer Co.
[1972] *hajlított bükkfa, nádazott ülés és háttámla, magasság: 78 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / bent beech, reeden seat and backrest, height: 78 cm Museum of Applied Arts, Budapest)*

Király József: Csaba karosszék (prototípus). Kivitelező: Szék- és Kárpitosipari Vállalat / József Király: Csaba armchair (prototype). Manufacturer: Chair Manufacturing and Upholsterer Co.
[1974] *pácolt bükkfa, bálnacsfontatú ülés, magasság: 70 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / stained beech, bass-mat seat, height: 70 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)*

→
Király József: Virágtartó asztalka (terv) / József Király: Flower holding table (design)

[1957] *papír, tus, ceruza (Király József hagyatéka) / paper, Indian ink, pencil (József Király's inheritance)*
[29,5x21 cm]

lédkönyves” és már aktív kezdő szakaszait adta össze saját megélt tapasztalatai alapján, és ha gyorsul is az idő, figyelemztetése sürgetően aktuális.

A tárgyak stílárís változásai egykor stílusokká, ma hektikus trendekké, üzenetekké állnak össze. Király első székei – mestere hatására – a klasszicizáló biedermeier és a bécsi iskola jegyeit viselték. Majd a Dániát fogságuk alatt megjárt szaktársak és a saját dániai élményei hatására, nemzedékével együtt a negyvenes években ott kifejlődött, organikus stílus hatása alá került. A stílus legvirulensebb hordozói az ülőbútorok voltak. Királyt kétségtelenül vonzották a székek mint funkcionális-esztétikai feladványok, és ugyanak-

Repró: Áment Gellért

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

kor az animizmus jegyében mint ennél többek, üzenethordozó bútordarabok. Erre utal, hogy utolsó éveiben tervezőként visszatért a kedvelt „műfajhoz”, és ekkor már szabadon, nemes anyagokból, változatos személyes üzenetekkel és „még azért is”, megalakította azt, amit addig a körülményei nem tettek lehetővé. Nagy és áldozatos munka volt, keveseknek adatik meg. Mi, az utódok pedig emlékezünk minderre szeretettel.

A szerző és a téma szerencsésen találkoztak ebben a könyvben, tekintve, hogy Vadas József *Négy nemzedék* című tanulmánya után (lásd: *A Művészeti Ipartól az Ipari Művészetig*, Corvina Kiadó, Budapest, 1979) immár másodszor foglalkozik Király József „pályaképével”, így végre egy, a teljesség igényével példaszerűen megírt-szerkesztett professzionális munkát lapozhatunk. A könyv kronologikus sorrendben tárgyalja a munkákat, az élettörténet fontosabb eseményeihez is köve azokat, megjelenítve a korabeli viszonyokat is. A jól hangzó cím után hasonlóképpen sokatmondó, továbbolvasásra serkentő kilenc fejezetcím tagolja a 81 szerzői oldalnyi mezőnyt, a szerzőtől megszokott gördülékeny és jó stílussal könnyítve az olvasó dolgát. A tájékozódást a kapcsolódó szakirodalomhoz a szerző

jegyzeteinek listája biztosítja, néhány, a műteremlakást és a féltett kincseket, a kézmeleget idéző szerzőszámokat, ábrázoló fotó társaságában. Értékes része a könyvnek a *Függelék* fejezet, benne műhely címszó alatt egy válogatás Király írásaiból. Személyes vonatkozásai és stílusa révén az ő szemével pillanthatunk bele a megélt korszakba, jeles tanárokról, művészekről olvasva, belevon töprengéseibe is. *Emlékforgácsok* cím alatt a gyerekkori Erdély színes emlékei törnek fel: szülőkről, családról egy, a korabeli kisiparos-kézműves társadalomban mélyen gyökerezett, elágazó családfáról, amit az impériumváltás tépett ki helyéről. Végezetül, miként alapos szakmunkánál szokás: életrajzi adatok, kiállítások és irodalomjegyzék, a művek jegyzéke könnyítik meg a tájékozódást. A monográfiát Király tanár úr egyetemi jegyzeteinek tanulságos és érdekes faksimiléje zárja.

APPENDIX ÉS NYOMOLVASÁS

A nagy ívű értekezések nem kedveznek a részleteknek, ezért engedjenek meg nekem néhány személyes reflexiót. Király munkálkodása a Szék- és Kárpitosipari Vállalatnál néhány ebédlőszék-moddal és a tárgy történet két ismert székének „rekonstrukciójával” (lásd Vadasnál), mondanám, interpretációjával kezdődött. A 9-es vagy úgynevezett bécsi *Thonet* karszékéről és Otto Wagner Posta-takarékpénztári ülőkéjéről van szó, mindkettőhöz bátorság kellett hozzányúlni. Mindkét híresség nyert általa: kényelemben, illetve a szerkezet egységében, organikus összeforrottsága által.

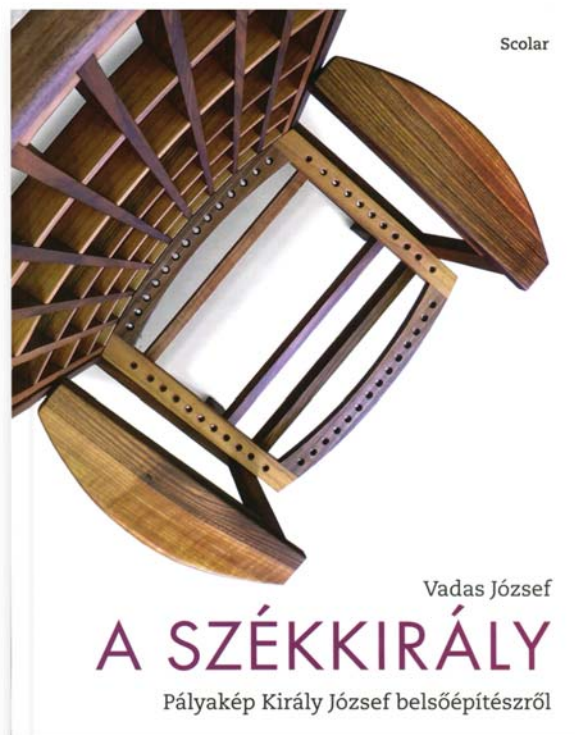
Csaba karosszéke is ritkán szólított meg, pedig érdekes arányaival civil trónusként kínálja magát. Nem véletlen, hiszen arányai az egyiptomi fáraóig vezethetők vissza. Ilyen módon rokona Vico Magistretti mindmáig kedvelt és gyártott *Carimate* karosszéke is. Míg emez manósan, olaszosan vernakuláris, addig a *Csaba* ízesen, magyarosan az.

A stílusváltás néha rajzolás közben éri a tervezőt, miként az a *Tér* garnitúránál is történhetett. A skandináv, plasztikusan préselt-formált kárpitozott üléshátidomokat az aktuálisabb, olaszos formahab idomokra jellemzők váltották, de a megkívánt poliuretán-technológia háttere nélkül. A tervező időben váltott, a gyártó megkésett, és az árakkal fizetett rá.

A Budapest Kongresszusi Központ Pátria Termékének monumentális falplasztikájára, az *Életfára* többen a látók közül többfelét mondtak és idéztek is. Az én mondandóm, hogy együtt dolgozva két, Kalotaszeg felől elszármazott alkotó (Király és Finta), akikben megvolt a kalotaszegi vállfős ingek emlékének mintája: élően tömör hímzsminta nagy, fehér fodorvásson mezőben. Engem kétségek nélkül szíven ütött.

A belsőépítészek és az ipar szembenállása mindketőnek és az országnak is nagy kárt okozott. A belsőépítészek „konszignáltak” és importáltak, míg az ipar bémunkában exportált. Neves elődeink nem így gondolták. Király ebben is korát meghaladó igényes és követendő példát nyújtott.

VÁSÁRHELYI JÁNOS
bútortervező

(Scolar Kiadó, Budapest, 2013, 160 oldal)

Király József hagyatékát a család
az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta. (A szerk.)